

o tijelu državne uprave koje bi o kulturi hrvatskoga jezika i o hrvatskome jeziku uopće skrbrilo kaznama od novčanih do zatvorskih. *Središnje nacionalno stručno mjesto za hrvatski jezik potrebno je i kao institucionalna brana protiv poteškoća što ih globalizacija priskrbuje svim jezicima*" (str. 235.). Ono bi, po autorovu mišljenju, pomoglo sustavnom promicanju polifunkcionalnosti hrvatskoga standardnoga jezika, edukacijskom informiranju hrvatske jezične zajednice, težnji prema poželjnom stupnju društvene prestižnosti

hrvatskoga jezika i razvitku nove jezične osjetljivosti.

U knjizi ima vrsnih rasprava koje u ovom prikazu nismo ni spomenuli, ali će ih sigurno spominjati stručnjaci kad budu pisali o tim i sličnim temama. Izdvojili smo i prokomentirali ono što bi čitatelja možda moglo potaknuti da Samardžijinu knjigu uzme u ruke. To bi za mnoge mogao biti važan trenutak odmaka od kuloarskih brbljanja o hrvatskome jeziku i uključivanja u ozbiljne i odgovorne razgovore o njemu.

Stjepan Damjanović

AUTORSKO ČITANJE SUVREMENE HRVATSKE DRAME I KAZALIŠTA

Ana Lederer

VRIJEME OSOBNE POVIJESTI

– OGLEDI O SUVREMENOJ HRVATSKOJ DRAMI I KAZALIŠTU

(Ljevak, Zagreb 2004.)

Najnovija knjiga Ane Lederer *Vrijeme osobne povijesti - ogledi o suvremenoj hrvatskoj drami i kazalištu* nedavno objavljena u sklopu biblioteke 'Razotkrivanja' nakladničke kuće 'Ljevak' zbir je autoričinih čitanja suvremene hrvatske drame i kazališta pisanih u formi teatrologijskih rasprava kojima se pokušavaju označiti određene problemske točke u istraživanju razdoblja hrvatske drame i kazališta od 1990. godine do današnjih dana. Osnovne teze za analizu dramske književnosti tog 'kraja stoljeća' polemički šarmantno i argumentirano autorica razrađuje i kazališnim kontekstom nadopunjuje u studiji pod naslovom *Hrvatski dramski repertoar od 1990. do 1995.* koja predstavlja uvodnu,

ali ujedno i temeljnu, žarišnu nit njene najnovije knjige. Upravo iz nje, poput lepeze, izvire osam neobično strasnih i sadržajno izravnih ogleda (pisanih u rasponu od desetak godina) u kojima Ana Lederer plete čvrstu mrežu naše dramsko-kazališne stvarnosti.

Analizirajući hrvatski dramski repertoar prve polovice devedesetih godina 20. stoljeća autorica tim svojim ogledom u našu književnoteorijsku praksu unosi periodizacijski novo, ali nezaobilazno književnopovijesno određenje. Dotada neutralan pojam suvremenosti bitno revidira u odnosu na svoje prethodnike (primjerice, Pavla Pavličića i Branka Hećimovića) te izdvaja 1990. godinu kao graničnu

u obilježavanju dramskih i kazališnih mijena. Označivši taj pojam društvenom zbiljom koja je nedvojbeno determinirala i kazališni, ali i uopće kulturni život naše zemlje, u izdvojenu vremenskom razdoblju uočava supostojanje triju generacijskih nizova: već afirmiranih dramskih autora (Ivo Brešan, Ivan Bakmaz, Tomislav Bakarić, Dubravko Jelačić Bužimski, Nedjeljko Fabrijo, Ivan Kušan), autora koji su debitirali osamdesetih i već se devedesetih potpuno afirmirali (Miro Gavran, Lada Kaštela i Mate Matišić) te pisaca najmlađeg naraštaja (pripadnika tzv. *mlade hrvatske drame*) koji su svoj dramski debut (na poticaj Mire Gavrana) otpočeli formiranjem dramsko-kazališnoga projekta *Suvremena hrvatska drama* u Teatru ITD (Asja Srnc-Todorović, Pavo Marinković, Milica Lukšić, Ivan Vidić, Mislav Brumec).

U oglelima *Hrvatska drama i kazalište devedesetih, Hrvatska drama i kazalište na kraju 20. stoljeća i Hrvatski dramski repertoar od 1995. do danas* razrađuje, ali i bitno proširuje svoje polazišne periodizacijske hipoteze. Eksplicirajući dramsko i kazališno okruženje devedesetih uglavnom se i nadalje zadržava na preispitivanju izvedenosti dramskih tekstova mladih hrvatskih dramatičara, kontekstualizirajući ih u «igranost» dramatičara prethodnih generacija. Elaborira Donatove i Viskovićeve teze o Gavranovoj neselektivnosti glede kvalitete objavljenih tekstova, kao i one o njihovoj nekomunikativnosti te kontekst mladih dramatičara proširuje imenima poetički srodnih pisaca: Lukasa Nole, Filipa Šovagovića, Davora Špišića i Dubravka Mihanovića koje, uz tzv. *peti*

naraštaj dramskih pisaca vezan uz pojavu časopisa T&T 1998. godine (Tomislav Zajec, Pavlica Bajsić, Tena Štivičić, Ivana Sajko), sve češće susrećemo na kazališnoj sceni. Najavom novih strujanja sa samoga kraja devedesetih godina te u tom kontekstu propitivanjem suodnosa tzv. *nove hrvatske drame* i *nove europske drame* autorica ponovno otvara neke nove hrvatske dramske terminološke vidike.

Vidljivo je, dakle, da uspostavom markacije koja jasno upozorava na razlike u odnosu na prethodnike *mlade drame*, ali i na njezine sličnosti s generacijski difuznim dramskim praksama, Ana Lederer u našu književnokritičku praksu unosi zacijelo periodizacijski novo, nezaobilazno književnopovijesno određenje, a dotada neutralan termin *suvremenost* poprima u njezinoj najnovijoj knjizi jasno definirano značenje koje umnogome korespondira s književnoteorijskim prosudbama hrvatskoj drami susljednih generičkih područja. Valja pritom naglasiti dato novo razdoblje naše književnosti Ana Lederer ne promatra kao kompaktno, nego unutar njega uočava bitne razlike vezane, ponajprije, uz 1995. godinu tijekom koje teatar polako napušta radikalne postmodernističke koncepte iz svoje prve faze, postaje sve komunikativniji, okreće se dramskome tekstu, publici i glumcu. Iako su devedesete godine monologa (i kao osnovnog dramskoga sredstva i kao temeljnoga osjećaja svijeta) autorica ističe da valja jasno razlučiti fragmentarni monolog postmodernistički decentriranoga subjekta, kojemu nije važna komunikacija, i monolog s kraja desetljeća koji sad govori subjekt koji svojom pričom želi komunicirati i preko

nje uspostaviti odnos prema sebi, prema drugima i prema zbilji. Dodaje ujedno da, iako na samom kraju dvadesetoga stoljeća ne možemo govoriti o drastičnoj promjeni paradigme, tendencije vezane uz pojavu nove drame najavljuju neke nove i drukčije smjernice.

S očitom potrebom za utemeljenjem periodizacijskih mjerila poseže Ana Lederer, poput većine svojih prethodnika, za pojmom generacije, misleći pritom na pisce koji su tekstove i knjige objavljivali pretežito u isto vrijeme, na istome mjestu te su približno iste dobi. Takva definicija generacije autorici je ipak tek polazište u analizi na temelju koje u studijama *Hrvatska drama i kazalište na kraju 20. stoljeća*, *Zbilja i suvremena hrvatska drama i Parodiranje svečanosti u suvremenoj hrvatskoj drami*, putem svježih, teorijski jasnih i nesputanih, u interpretativnom smislu briljantnih i inovativnih prosudbi, iznalazi neke zajedničke tematske i žanrovske osobitosti dramskih tekstova u posljednjem desetljeću prošloga stoljeća.

Dramski tekst Ana Lederer nikad ne promatra izvan njegove kazališne kontekstualizacije. Osim što, kako sam već i spomenula, izdvojene dramske modele analizira i preispituje s obzirom na njihovu repertoarnu zastupljenost na hrvatskim kazališnim scenama, periodizacijske sheme argumentira i uvjerljivim, nadasve kritičnim tumačenjem repertoarne politike hrvatskih kazališta iscrpnim podacima vezanim uz igranost starije generacije dramatičara na njihovim scenama, izvedbama stranih i domaćih klasika, suvremenih europskih dramatičara, pojavom tzv.

megaprojekta, tj. ansambl-predstava temeljenih uglavnom na adaptacijama proznih povijesnih predložaka, analizom nezavisnih kazališnih produkcija, kao i elaboracijom suodnosa kazališta i društvenoga konteksta.

Najintrigantnija poglavlja ove knjige svakako su ona posvećena glumcu i redatelju u hrvatskome teatru «kraja stoljeća». U prvom autorica polemizira kako s relevantnim, tako i onim poprilično jalovim teorijskim prosedeima svojih prethodnika o položaju redatelja, tj. statusu i značenju kazališne režije koja je u suvremenom hrvatskome kazalištu umnogome ukotvljena u ponoru destabiliziranih i izgubljenih estetskih kriterija. I tu, kao i u ogledu o poziciji glumca, koja podrazumijeva mnoge izvanjske kontekstualne aspekte (politika, odnos spram redatelja, dramskoga teksta i sl.), Ana Lederer dodatno potvrđuje teze iznesene u prethodnim dijelovima knjige. Potraga za redateljem izvan profesije redatelja, koja se javlja devedesetih, izranjanje nove generacije hrvatskih redatelja, glumac-redatelj, glumac u odnosu na povijesne megaspektakle, postmodernističku otvorenu dramaturgiju, neorealističke predstave sa samoga kraja stoljeća – sve su to neki od mnogobrojnih indikatora mijena i potvrda autoričinih teza iznesenih u prvome dijelu knjige. *Vrijeme osobne povijesti* cjelina je čiju kompaktnost potvrđuje i posljednji ogled posvećen jeziku kazališne kritike. Sudovi izneseni u tom duhovitom, sadržajno jasnom i teorijski transparentnom poglavlju oštra su kritika ne samo stanja jezika književne kritike, već i opće kulturne atrofije našega doba. Njime se Ana Lederer još

jednom potvrđuje kao dostojni nastavljatelj ponajboljih tradicija naše teatrologijske kritike, uvjerljiv i temperamentni tumač ne samo hrvatskih dramskih i kazališnih zbivanja duboko zakriljenih društveno-političkim uvjetovanostima, već i svih njihovih popratnih teorijskokritičkih obzora.

Oglede o suvremenoj hrvatskoj drami i kazalištu u svakom slučaju valja ocijeniti kao nadasve inovativno djelo i u periodizacijskom i u interpretacijskom smislu. Ova knjiga u kojoj su osjećaji i znanje vješto prepleteni za teatrološku je

znanost nezaobilazna i u svakom pogledu poticajna (ne zaboravimo pri tom da je odabranim ogledima autorica pridodala i iscrpan popis izvedbi tekstova domaćih autora u profesionalnim hrvatskim kazalištima od 1. siječnja 1990. do 31. prosinca 2003. godine, kao i popis objavljenih dramskih tekstova), ona nudi svježa rješenja i dokaz je autoričina dugogodišnjeg znanstvenog rada čiji je rezultat kvalitetan prinos nacionalnoj teatrologiji, kao i povijesti hrvatske književnosti.

Adriana Car-Mihec

ZNAČAJAN DOPRINOS HISTORIOGRAFIJI

Ivan Slamnig

SVJETSKA KNJIŽEVNOST ZAPADNOGA KRUGA

(Školska knjiga, Zagreb 1999.)

Miroslav Beker

ROMAN 18. STOLJEĆA

(Školska knjiga, Zagreb 2002.)

Milivoj Solar

POVIJEST SVJETSKJE KNJIŽEVNOSTI

(Golden marketing, Zagreb 2003.)

Ne treba vjerovati historičarima koji tvrde da mogu i da hoće istražiti činjenice ne unoseći u njih ničeg svog.

(Croce)

Djela istaknuta u podnaslovu prikaza bave se korpusom tzv. **svjetske književnosti**. Rabim označnicu «tzv» jer sintagma *svjetska književnost* (Goethe:

povijest književnosti bez imena...) svojom polisemijom otvara se raznim konotiranjima. Tragom navedenih autora, ta će sintagma ovdje označiti